

EX LIBRIS

(LIX)

DRIE DOODEN: JULIA FRANK, MARIE Metz-Koning en Karel van den Oever. Ze hadden alle drie een naam in de letterkundige wereld. Julia Frank was een begaafde romanschrijfster en novelliste. Jonge vrouw nog, schreef ze over het leven, dat zij meende te kennen in zijn diepste wezen. Meisje nog, beeldde ze zich dat leven uit in de geschiedenis van menschen en verhoudingen en maakte ze haar werk, haars ondanks misschien, tendentius. Ze pleitte voor de „Verhältnisse,” de vrije liefde. Die was haar het ideaal.

„Buiten het huwelijk ligt ook hier de sfeer voor de ontluiking der echt-vrouwelijke gedachte en dus is zij de echte vrouw, die daar durft zoeken en geestessterk genoeg is, zich niet door conventie-belemmering van haar diepste zijn te laten scheiden.”¹⁾

En zoo was dan de vrouw harer gedachte, de ideaal-vrouw: een mensch met een grenzenloos egoïsme, die den zegen van het gezonde gezinsleven verwerpt, de Goddelijke orde in de menschelijke samenleving niet acht — en dit moet dan heeten de model-vrouw, die hongert en dorst naar het ideële!

Bovendien stuit in de romans van Julia Frank een realisme, dat voor haar werk moet doen waarschuwen. Jonge menschen hebben voor hun vorming wat anders noodig dan zulke verhalen. Ergerlijk is de vloek en de spot op heel wat bladzijden en bijna even ergerlijk zijn hier termen, die in de godsdienstige sfeer thuis-hooren en die hier verdoemd lijken.

Een enkelen keer krijgt ge den indruk, dat er een reactie naar woorden zoekt, om zich te uiten.

Zij heeft in haar prille jeugd van God gehoord en van Zijn liefde. Droevig, dat zij voor Zijn Naam geen eerbied had. En jammer, dat we na haar heengaan niet meer kunnen zeggen van haar werk, dan dat het kunstwerk is, dat het jonge leven ernstig schaden kan. Slechts drie en dertig jaren waren haar toegeteld. Als een bloem des velds, zoo bleef zij. Nu de wind daarover gegaan is, is zij niet meer.

Het gesloten graf van Julia Frank herinnert aan de broosheid des levens en moge allen, die gaven ontvingen, om het leven te beelden en zijn karakter te teekenen, tot ernst stemmen.

Want ieder auteur is geestelijk leider en kan slechts een zegen zijn, wanneer hij zich laat leiden door den Gids, Die in alle waarheid leidt.

Ook Marie Metz-Koning, de begaafde sprookjes-schrijfster, heeft haar laatste werk op aarde verricht.

Groot was haar invloed niet, al had zij een rijke fantasie en al voelde ze heel fijn het levensleed. Zóó fijn, dat de teekening van het reële leven haar niet voldoende leek, om dit leed te uiten. Dat ze in het ernstig sprookje zocht weer te geven, wat haar ziel ontroerde. Ook hier, al was haar werk uiteraard van een ander karakter dan dat van Julia Frank, zoekt men vergeefs naar de beelding van het leven in zijn waar karakter. Naar die van den achtergrond des levens. In keurige taal wist ze haar gedachten weer te geven. Bloem en dier vertelden haar diepere gevoelens — wat haar innerlijk bewoog, liet ze wegfluisteren door een donkere dahlia of hel-gelen paddestoel. En vlijmscherp is de kritiek op *menschen*. Die doen, waar ze lust in hebben, tot het onbegrijpelijke toe. En bijwijlen trilt

in het sprookje de droefheid van eigen ziel. Maar ook hier ontbreekt de eerbied voor God.

De leeuwerik wèèt de zon; God weet hij niet. De zon en de aarde kent hij en dat is genoeg om gelukkig te zijn. En hoe hoog hij ook steeg, een hemel vond hij niet. Het ongelooft is soms zoo droef-naïef. Die leeuwerik had vroeger van God verteld, maar dat waren „jokkens” geweest. Als je de waarheid vertelt, de zuivere waarheid, dan gelooven de menschen je niet.

Marie Metz-Koning heeft nu gewisseld de dingen, die men ziet, met de dingen, die men niet ziet, die zij zich dacht als onwezenlijke schimmen.

Wij oordeelen niet op de graven. God alleen komt het oordeel toe. Over allen.

Maar de bede rijst toch op uit het hart, of onze auteurs mogen zijn getuigen van Zijn goedertierenheid en recht.

Karel van den Oever: dichter, novellist, romanschrijver, mystiek prozaïst, essayist. En — scherp criticus bovendien. Hij is miskend in schier al zijn kwaliteiten.

In het Letterkundig Bijblad der Nieuwe Rotterdamsche Courant lezen we van hem een wonderlijke karakteristiek. Urb. van der Voorde tracht hem door louter tegenstellingen te schetsen, maar vergist zich hierbij niet weinig. „Overtuigd Katholiek had hij iets in zich van den donkeren zielsangst van den Calvinist.”

„Verzadigd van de evangelische boodschap, roept hij soms, als een oud-testamentische Hebreër, om een anderen Messias.”

Duidelijk is de beeldspraak zeker niet, en wel in hoofdzaak hierdoor, dat ze onwaar is.

Heeft iemand, die zoo schrijft, het wezen van het Calvinisme wel ooit ontdekt en van de oud-testamentische profetieën wel iets verstaan?

In het tijdschrift *De Vlaamsche Arbeid* schreef indertijd V. J. B. over Van den Oevers werk: *De Hollandsche Natie voor den Vlaamschen spiegel*. En hij merkt op, dat Van den Oever met zijn nuanceeringen tusschen Holland en Vlaanderen raak treft.

Dit doet hij ook doorgaans. Als hij b. v. de idealistische ontvlambaarheid van den Vlaming zet tegenover de koele nuchterheid van den Hollander.

Maar hij is er ook wel eens naast. Waar hij de superioriteit van den plattegrondsgesest in Holland noemt naast de naïeve Godsvrucht van den Vlaming. Waar hij in Holland ziet een neutraalverklaring van alle gevoel en in Vlaanderen spontaan doorleven van het sentiment.

Want — al meent de schrijver, dat de gepolitoerde Hagenaar (vertegenwoordiger van het letterlievende Holland?) Felix Timmermans beschouwt als curieuse zeventoz om diens Pallieter — is het zeer de vraag, waar meer waardeering van de Vlaamsche literatuur is, in Vlaanderen of hier. Of neen, dit is de vraag niet. Wie iets weet van de wijze, waarop Vlamingen praten over Timmermans en Streuvels, schudt het hoofd bij het lezen over „den zandgrond van het intellectualisme, waarop de doorsnee-Hollander moet leven.”

Van den Oever heeft, jammer genoeg, de Hollandsche natie ook weleens voor een hollen spiegel gezet. Dan komt er een onnatuurlijk, onwaar beeld. En 't ergste is, dat anderen aan dit beeld gelooven en nog weer verder gaan in hun beschouwingen.

Niettemin blijft Van den Oever ons een Vlaamsch artist, die de taal smeden kon als weinigen, en stemt de gedachte weemoedig, dat hij zijn pen voorgoed heeft neergelegd.

A. L. v. H.

¹⁾ Dr. C. Tazelaar: *Moderne Romankunst*.

min onbescheiden. Maar de vastberadenheid ontbrak er evenmin aan.

Zulks vond Nellie ten minste, die het dienstmeisje met de mand had uitgestuurd, om boodschappen te halen bij den kruidenier, ten einde het terrein voor zichzelf vrij te hebben, en thans met het oor aan het sleutelgat in niet geringe spanning stond te luisteren.

„Wat wil je dan?” vroeg Randijk.

„Toestemming voor een eerlijke verloving met uw dochter.”

„Je begint je dus te schamen voor dat geheime gekonkel achter mijn rug? 't Was een schande!”

Hard klonk de stem, en onvermurwbaar stond het gelaat, maar Otto zou de vlag niet strijken voor dat onweersgelaat. Fier hief hij het hoofd op, om het Randijk eens uit te leggen, dat hij en Nellie zich nooit schuldig hadden gemaakt aan geheim gekonkel, en ze wilden het evenmin in de toekomst doen, en daarom vroeg hij bescheiden om de toestemming tot de verloving.

Het was naar Nellie's hart gesproken; het kwam er zoo rond en rondborstig uit.

Ze luisterde al weer, want nu was haar vader aan de beurt, en wat hij zou antwoorden, was van het allergrootste gewicht.

De eerste oogenblikken kwam er niets. Een stoel werd verschoven; dat moest de leuningstoel zijn. Toen schraapte iemand de keel; dat was haar vader.

Zijn stem was minder stroef dan zoeven, en Nellie hoopte weer — hoopt de liefde niet alle dingen?

„Soort bij soort!” zei Randijk.

Nellie schrok er een oogenblik van, maar Otto's gevatheid redde de positie, toen hij antwoordde, dat Nellie en hij dan net bij elkander pasten.

Maar Randijk dacht er anders over.

„Ik bedoel,” zei hij met nadruk, „dat Otto Noordanus in zijn stand naar een meisje moet rondkijken en niet te hoog moet vliegen.”

Nellie hield haar hart vast, terwijl Otto antwoordde, in zijn stand te zijn gebleven.

„Of bedoelt u het verschil in de finantiële positie?”

Hij begon het dan toch te snappen.

„Dat bedoel ik juist. Het is de vraag, of gij om mijn dochter zoudt gaan, indien ze 't kind van arme lieden was.”

Nellie moest naar alle kanten luisteren; geen schildwacht had ooit een moeilijker wachtpost bezet gehad. Er naderden voetstappen; het grint van het tuinpad knerpte; elk oogenblik kon iemand de achterdeur binnenkomen. Maar nóg bleef ze staan; dat ééne moest ze nog hooren — het antwoord van den veel beminde.

En daar kwam het: onvervaard en onversaagd, met krachtige, zelfbewuste stem, zooals Nellie het had verwacht. Neen, dat geld was voor Otto waarlijk geen prikkel geweest, eerder een hinderpaal, een steile muur, maar zijn sterke liefde was over den muur heen geklommen.

Hij wilde niet verhelen, dat Nellie's toegenegenheid hem nog te kostelijker was, omdat zij over het finantiële geschil heenstapte, maar het geld op zichzelf bekoorde hem niet. En God had hem toch ook een kapitaal geschonken: in zijn spieren, in zijn brein, in zijn arbeidslust. Indien het later tot een huwelijk mocht komen, dan zou hij zelfs om den finantiëlen steun van mijnheer Randijk niet vragen, omdat hij zelf in staat moest zijn, een huisgezin behoorlijk te onderhouden.

(Wordt vervolgd)

EX LIBRIS

(LX)

OVER EEN „BIJBEL VOOR DE KLEINTJES” ga ik schrijven. Over de *Bijbelsche vertellingen* van *W. G. van de Hulst*, die onlangs verschenen is bij *H. J. Spruijt's Uitg. Maatschij te Amsterdam*.

Ik denk hierbij aan wat *Dr. H. Bavinck* schrijft in zijn mooie boek: *Inleiding in de Zielkunde*, over de opmerksaamheid. Hij heeft het daar over verschillende graden: over het bemerken, het beschouwen, de waarneming, de aandacht en over den hoogsten trap der opmerksaamheid, dien hij moeilijk nader aanduiden kan, waarbij men eenvoudig weg is, waarbij men geheel oor is.

Het komt mij voor, dat die hoogste trap zelf ook weer graden heeft. En dat ieder, die onderwijs heeft te geven, zich als ideaal moet stellen, dat de leerlingen geheel oor zijn, ook al zouden ze dan niet zóó weg zijn, dat ze niet meer voelen dat ze luisteren; dat ze nergens meer van weten.

Wij spreken bij het onderwijs ook van aandachtsconcentratie. Als die volkomen is, zijn we aan de grens van den toestand: geheel en al oor zijn. Of er al over heen. Dan is de kans ook groot, dat het geleerde be waard wordt. De leerstof vervliegt zoo gauw, is de algemeene klacht. En om dat vervliegen te voorkomen, vond men het pompsysteem uit. Want er dreigen examens, voor 't minst inspecties. En wie op een examen een goed figuur zal maken, moet de zweep hebben hooren klappen, als het daarbij blijft.

Ik twijfel er aan, of dit wel waar is, of dit het middel is. Of liever, ik twijfel er niet aan, maar ik geloof het niet. En omdat ik het niet geloof, vind ik onderwijs geven zoo moeilijk. Want die leerstof is zoo verschillend van karakter en die leerlingen zijn zoo verschillend van aanleg.

Boeien — boeien en nog eens boeien — dat moet de school doen. Bij rekenen en taal, bij aardrijkskunde en natuurkunde, bij alles. En als ze dit maar doet, komt het wel in orde met het leeren. Maar om dit te kunnen, moet er van die onderwijs geven, heel wat gevraagd worden. Moet er een voorbereiding zijn voor 't werk, die nog wat anders is, dan het overkijken van de lessen, die geleerd moeten worden. Moet er geschift worden en geordend, moet er gezocht worden, gezocht, geworsteld om het juiste woord, dat het contact legt tusschen de ziel die onderwijs geeft, en de ziel, die onderwijs krijgt. Moet er vindingrijke liefde zijn, die liefde kweekt.

Nu ben ik bij het boek van Van de Hulst.

Dit boek wil zijn een boek voor moeders. Het wil in stille uurtjes worden voorgelezen door de moeders aan haar kleuters van vier tot zeven, acht jaar. Het wil worden voorgelezen aan moeders schoot; langzaam — ja langzaam vooral en heel duidelijk en met het warm accent van eigen liefdevollen eerbied en bewondering, die in 't klein-kinderhart zoo licht den vromen eerbied en de blijde verwondering wekt.

Timotheüs is geen onderwijskundig tijdschrift, anders zou ik in deze woorden, waarin de liefde sprankelt, alle elementen kunnen laten zien, die alle onderwijs moet bevatten, als het boeien zal. Als er van aandachtsconcentratie sprake zal zijn.

Het kind is als een bloem, die alleen bloeit in het warme licht. Het is geen vat, dat men vol heeft te gieten, tot het overloopt en waarbij men er zorgvuldig op heeft te letten, of er geen lekken ontstaan. Alleen in de liefdesfeer ontwikkelt zich het kind tot zijn kracht.

☒ Het is een boek voor moeders. Daarom is het een boek voor onderwijzers en onderwijzeressen.

Het wil zich in alles richten naar 't klein-kinderverstand, dat misschien zoo weinig nog begrijpt; naar 't klein-kinderhart, dat misschien zooveel al verstaat.

Vandaar de naïeve taal, de eenvoud, de klaarheid, de voorzichtigheid. Het wil niet volledig zijn.

Eenvoudig zijn, klaar zijn — het is een kunst. En wij willen zoo graag volledig zijn en daarom zijn we zoo onduidelijk. Daarom kan de aandacht zich niet blijvend op ons woord richten.

Om uit den Bijbel te kunnen vertellen, moeten we den Bijbel kennen en moeten we het kind kennen. Als we den Bijbel kennen, zullen we heel bescheiden pogen, ook het kleine kind reeds binnen te leiden in de heilige sfeer der Goddelijke dingen.

En als we het kind kennen, zullen we weten, dat het rijp is, om in die sfeer te leven. Want dan hebben we in dat kind de scheppingsgedachte gevonden. Het is van Gods geslacht. En daarom is er *het* aanknopingspunt in de kinderziel voor alle Christelijk onderwijs. Of het alles begrijpen kan! Och, wij praten altijd over begrijpen. Laten we beginnen met over wat anders te denken. Het kind kan gelooven. En op gelooven komt het aan. En wij ouderen staan op den hoogsten trap, als wij worden als de kinderkens. Dan kunnen we pas goed vertellen.

En natuurlijk — ook hier zijn weer graden. Er zijn ook vertelkunstenaars. En in het boek, dat we hier bespreken, hebben we het werk van een artist. We kennen zijn kinderboeken: we kennen zijn psychologisch talent en dat andere, waarmee hij de taal beheerscht. Het is de teekenaar van Jaap Holm, van Niek, van Bop en Bep en Brammetje, van hoeveel jongens en meisjes wel, die hier getracht heeft de Bijbel-menschen te laten zien in hun eigen milieu. Maar die ze doet zien als menschen — met menselijke sentimenten. Die ze doet zien, zooals kinderen menschen zien. Die gelezen heeft „in kinderoogen, diep en klaar.”

Aan twee eischen moet een vertelling voldoen: aan den eisch der levendigheid en aan dien der aanschouwelijkheid.

Eenvoudig zijn noemde ik reeds een kunst. Het talent van den eenvoud is een buitengewoon groot talent.

☒ Toen iemand op een Vrijdag aan een bekend predi-

kant eens vroeg, of deze op den a.s. Zondag kinderkerk voor hem zou willen houden, was zijn antwoord: „Nee, dat gaat niet. Als ik een gewone beurt moest vervullen voor een collega, dan zou ik dit Zondag kunnen doen. Voor kinderen moet ik langer tijd hebben, om me voor te bereiden.” Die man begreep er iets van.

En ik bedoel met levendigheid die andere kunst, die de kinderen doet meeleven in het verhaal. En het een als het ander stelt weer eischen aan het taalgebruik van den verteller. Zóó vertellen, dat het kind verwerken kan, wat er geboden wordt, vraagt den heelen mensch. Vraagt kennis, liefde, takt. En het best zal hij of zij het kunnen, die de moeilijkheid van het werk voelt en worstelt met de taal, om de woorden van den eenvoud en van het leven.

Van de Hulst kan vertellen. Zijn kinderbijbels hebben literaire waarde. Juist omdat ze eenvoudig zijn. En omdat de verhalen boeien door hun aanschouwelijkheid. Niet het minst geldt dit de Bijbelsche vertellingen voor kleuters.

Ik vind dit boek zoo mooi, omdat de schrijver het heilig karakter van het Woord Gods heeft weten te bewaren. Hij slooft zich niet af om een verhaal aannemelijk te maken. De Bijbel doet dat zelf niet. Hij vraagt geloof. De Bijbel is het boek van het wonder. Het wonder is niet te bewijzen. De Heilige Schrift deelt het ons mee als iets heel gewoons. Het Goddelijke is de wonderlijke eenvoud en het eenvoudige wonder. Dit boek wil in stille uurtjes worden voorgelezen: langzaam — ja langzaam vooral en heel duidelijk en met het warm accent van eigen liefdevollen eerbied en verwondering, die in 't klein-kinderhart zoo licht den vromen eerbied en de blijde verwondering wekt.

☒ A. L. V. H.

KLANKEN UIT DE ZENDINGSWERELD ☒

☒ VEILIGHEID VOOR DE PELGRIMS. ☒

Ibn Saud, de Koning van Arabië, is er in geslaagd, de tocht van Djeddah naar Mekka, die jaarlijks door duizenden bedevaartgangers wordt ondernomen, veilig en goedkoop te maken. Vroeger kostte die reis, over een afstand van 48 mijlen, 20 pond (ongeveer f 240.—). Nu kan men voor een half pond of f 6.— den tocht volbrengen, en heeft de keus tusschen een kameel en een auto. E. V. B. V. D.—V. D. H. V. S.

DE MEEUWEN ☒

De meeuwen trekken nu in groote scharen
Als witte wolken door de winterlucht,
Zij zwerven rond om voedsel te vergaren
En dalen neêr of gaan in snelle vlucht.

Zij zitten op het weiland of zij drijven
Als witte duiven langs de gore gracht,
Klapwiekend en onrustig, maar zij
blijven,
Omdat de schaar daar op wat eten wacht.

De wandelaars, zij komen aan met kruimen
En korsten brood, — hoor hoe in meeuwentaal,
Terwijl zij schudden hunne witte pluimen,
De vogels danken voor hun keurig maal.

☒ P. K. S. DE RIEMER

EX LIBRIS

(LXI)

INDERTIJD SCHREEF ANNIE SALOMONS over de moeilijke kunst van het lezen. En we kunnen het mekaar niet genoeg zeggen: lezen is een moeilijke kunst. *Meerkerk* noemde ons volk slaplippig, en beweerde, dat veel Nederlanders sommige klanken zoo slecht uitspreken. We kunnen dan ook aan bovengenoemde uitspraak over het lezen gerust toevoegen, dat spreken ook een moeilijke kunst is. Spreken en lezen hooren bij elkaar. *Annie Salomons* raadde dan ook aan om veel hardop te lezen, omdat er bij het stil-lezen nogal wat aan de aandacht kan ontsnappen.

Wordt er in ons land veel gelezen? Je zou het wel zeggen. Wordt er ook goed gelezen? Da's een andere vraag. Kranten, tijdschriften, boeken, in welk gezin komen ze niet! De leesbibliotheken maken tamelijk goede zaken; de boekenkasten van onze verschillende vereenigingen zijn voldoende voorzien. Er wordt gelezen in de huiskamer, in de school, in den trein, aan de lus in de tram, soms stiekumpjes in het slaapvertrek — waar wordt er al niet gelezen! In Amerika wordt wel voorgelezen in de fabriek door een daartoe aangewezen persoon, terwijl de arbeiders vlijtig aan het werk zijn.

De gedachte zou kunnen opkomen, dat het in ons land met de literaire ontwikkeling nogal aardig moet staan. D'r moet maar eens een boek uitkomen, dat opeens stormenderhand harten en hartjes veroverd. De Opstandigen, b.v. en alles leest, leest Wacht even, zegt *Henri Borel* in de *Vaderlander*, da's allemaal schijn. „Ons volk mist totaal: gevoel voor literatuur. Zou er wel ergens op den aardbodem één volk bestaan, dat nóg minder literair is dan het onze?”

En dan gaat ie verder met te beweren, dat *De Génestet* meer populair is dan b.v. *Gorter*. Hoeveel menschen lezen *Gorter*! Hij bedoelt niet eens de *Mei*, het gedicht, dat van 't begin tot het eind is „a joy for ever,” doch dat misschien wat moeilijk te begrijpen is door menschen zonder versgehoor. Jawel — maar ik moet hier toch even een kantteekening maken.

De Génestet meer populair dan *Gorter*. Ik wil het niet tegenspreken, al ben ik er niet zoo gerust op, of *De Génestet* wel door het volk gelezen wordt. Maar waarom noemt *Borel* nu *Gorter* juist! Waarom niet *Vondel* of *Da Costa* of *Potgieter*! Omdat *Gorter Mei* schreef? Maar is *Mei* dan volkskunst? Toch evenmin als b.v. *Vondels* *Geboorteclock* of, *De Chaos* en het *Licht* van *Da Costa* of *Florence* van *Potgieter*.

Zal het ooit zoover komen, kunnen komen dat het volk deze kunstwerken lezen kan? Ik geloof het niet, evenmin als ik geloof, dat de *Mei* van *Gorter* voor iedereen is. Natuurlijk mag er, moet er een streven zijn om ons volk op literair gebied op te voeden. Dat is de taak van school en periodiek en boek; de taak ook van het vereenigingsleven. Maar als het hier niet komt tot een methodisch werken, gebeurt er niet veel. En met een goeden wil kan er wel wat bereikt worden. Ik hoorde laatst enkele leden van meisjesvereenigingen op verdienstelijke wijze eenige verzen voorlezen, die thuis waren bestudeerd. Op de uitspraak der klanken werd gelet, op den bouw van het gedicht; op de stemming die het weergaf.

Borel moet niet overdrijven en moet niet te veel-eischend zijn. Er zijn verschijnselen, die moed geven, dat het in dit opzicht beter kan worden. Hier en daar is vooruitgang te bespeuren.

Als men maar zoover komt alvast, dat men wil hooren lezen, dat men geen dikke boeken verslindt,

omdat men die toch gelezen moet hebben, maar trachten wil kleine stukken, mooie poëzie te begrijpen, te genieten. Met dat versgehoor dat er zijn moet, valt het nog wel mee. *Dr. Spoelder* had het onlangs ook over het lezen in *Gezin en School*. Ook al weer klaagtonen! Vroeger werd er gelezen, schreef hij, toen hij nog jong was. De tachtigers werden gelezen: Van Deysse o. a. en Kloos, en er bestond zelfs onder de jongelui van het Gym. een leesgezelschap. Op ongeregelde tijden kwam men bij mekaar om elkaar fragmenten en verzen voor te lezen. Nu is de jeugd te onevenwichtig. Wie kent nu nog verzen uit zijn hoofd! De jeugd gaat op en onder in een mengelmoes van allerlei. Sporten, musiceeren, spelen, lezen, vergaderen — en daarnaast een niet bij te houden sjuwerij in hoeveel vakken en vakjes wel, die op de inrichtingen van voortgezet onderwijs door aparte deskundigen — specialisten — verzorgd worden — goed lezen bestaat niet meer.

In zijn klacht schuilt wel eenige waarheid. Onze tijd is onrustig. En vooral in de steden worden oog en oor vermoeid van al het beweeg en van al die onharmische geluiden. Ik benijd wel eens onze dorpelingen, die zoo kalmpjes in hun stille straatjes kunnen wandelen en niet geplaagd worden door dat film-leven onzer drukke centra. Door dat aanhoudend getoet en gerinkel en getjaker. 't Is of dat vliegwerk ook op onze scholen influenceert. Veel en hard werken moeten de leerlingen en liefst met een heel huiswerkprogram voor den avond naar huis toe. Laten we mekaar toch niks wijsmaken. Als een normale maag genoeg heeft, is het dwaas en wordt het onmogelijk om er nog meer in te stoppen. En wie het doet, weet de gevolgen. Maar met geestelijk voedsel gaat het evenzoo. Hier is een oorzaak, — 't is niet de eenige, maar 't is er één — waardoor er slecht gelezen wordt. Door onze jonge „intellectueelen.” Wat van invloed wordt op de heele volksontwikkeling.

Waarom kan de school niet nagenoeg de eenige leerplaats zijn, zoodat een kind thuis althans het grootste deel van den avond vrij heeft. Voor zooveel mindere resultaten dan nu bereikt worden, ben ik niet zoo bang. Er zou zeker een groote winst bij klein verlies te boeken zijn.

Een keurig artikel heeft de heer *Sterringa* geschreven over „Spreken, lezen en schrijven op de lagere school,” in *De Nieuwe Taalgids*. Dat moesten al onze onderwijzers lezen en . . . overdenken. Wat lezen eigenlijk is zegt hij o. m. in deze bewoordingen:

„Hoe onloochenbaar het feit ook is, dat men van een stuk lektuur woord na woord in de gegeven volgorde leest, dit is nog niet, dat men elk afzonderlijk woord, of ook maar elke afzonderlike regel zou moeten verstaan om in de stemming van het geheel zijn ziel te voelen meetrillen. En door deze medetrilling alleen immers kan men diep en echt verstaan?”

Zoo is het.

„Wie een ontloken aster open ziet naar de zon, een boom forskronig tegen blauw of zwerv, overglansd van licht, doordonkerd van schaduw, die beziet toch niet blaadje na blaadje eerst of tak voor tak?”

Het moet bij het lezen te doen zijn om met den schrijver mee te denken, mee te voelen, om zijn ontroering ook te ondergaan. En dan gebeurt het dikwijls, dat men bij voortgaande lezing in de denksfeer en gevoelsfeer van den auteur komt, heel langzaam. Als bij het zien van een morgenlandschap in het najaar, dat eerst wazig is van nevel, maar waar bij warm zonlicht de damp verzwindt, tot het in al zijn lichtscherpte het oog bekoort.

A. L. V. H.

EX LIBRIS

(LXII)

OVER EEN ONDERWERP ALS „LETTERkundige kritiek” raken we niet gauw uitgepraat. Dr. K. H. E. de Jong, privaat-docent aan de Leidsche Universiteit, hield er een lezing over en gaf deze als brochure uit.

Heeft Letterkundige Kritiek Waarde . . . ? is de titel. De vraag is begrijpelijk. Vooral, omdat aan deze vraag nog andere vastzitten, die de auteur ook stelt, als: Is die kritiek in den regel aan bevoegden toevertrouwd? Wordt zij over 't algemeen conscientieus beoefend? Hebben wij ons bij die kritiek maar neer te leggen?

Eenigen tijd geleden zijn in deze rubriek enkele opstellen over kritiek verschenen, en de hierboven genoemde brochure geeft aanleiding om op een en ander terug te komen en dit uit te breiden.

Dr. De Jong geloof, dat de literaire kritiek een verstrekkenden invloed heeft en dat zij den smaak van het groote publiek bepaalt, dat vaak blindelings de uitspraak volgt van één enkelen recensent.

Zou het er werkelijk zoo bij-staan? Niet in enkele gevallen, maar in 't algemeen? Ik ben daar nog zoo zeker niet van. Er liggen statistieken, om te bewijzen, dat recensies weinig invloed hebben op het debiet, en er is ook een soort vernietigende kritiek, die kooplustig maakt, omdat de nieuwsgierigheid geprikkeld is.

Met kennis van zaken geeft de schrijver verschillende staaltjes, die de betrekkelijke waarde der kritiek bewijzen.

Hierbij maak ik enkele kantteekeningen.

Van der Aa noemt Bilderdijk den grootsten onzer dichters; Verwey verklaarde: Wien wij niet konden zetten, was Bilderdijk.

Goed — maar we moeten hier wel in het oog houden, dat het oordeel der tachtigers over Bilderdijk zich met de jaren wijzigde; dat met name Kloos iets van een rehabilitatie voor den dichter heeft uitgevonden, en dat critici zich wel eens laten gaan en men sterk subjectieve meeningen maar niet al te serieus moet nemen. Opmerkelijk is zeker, dat maar weinigen Bilderdijk werkelijk genieten kunnen, en dat *geprezen* soms wat anders beteekent dan *gelezen* in den zin van verstaan.

Hetzelfde geldt ook Gorters Mei. Adama van Scheltema praat van een mislukking en een armen inhoud.

't Is maar de vraag, of een dichter in een bepaalde uiting contact heeft met een gelijk gestemde ziel. De kritiek vertelt daar iets van, en zij beslist niet, tenminste dikwijls niet over de objectieve waarde. Waarbij dan nog andere factoren ook komen.

We kennen Van Eedens' Grassprietjes; volgens Dr. De Jong is er geen giftiger onkruid in den tuin der Nederlandsche literatuur aan te wijzen. Ik betwijfel dit sterk: er is wel productie op de markt gebracht, die giftiger is dan deze spotrijmpjes zijn.

Veel kwaad hebben ze niet gedaan: Ze hebben een bepaald soort poëzie gekwalificeerd en die was er dikwijls ook naar. Ik zou niet graag elk versje verdedigen, maar ik kan Cornelis Paradijs menige jeugdaardigheid vergeven, al is het waar, dat hij er wel eens naast is en dat enkele versjes een bedenkelijk karakter toonen. De bedoeling was zeker net als bij de schrijvers der bekende brochure over de onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek om valsche beeldspraak aan de kaak te stellen. En dit blijft de niet licht te overschatten verdienste der tachtigers, dat ze de rhetoriek, die een taalgevoelig mensch deed rillen, hebben signaleerd.

De auteur heeft het ook over persoonlijke motieven en geniepigheden, die de kritiek bederven, en hierover

alleen zou een heel opstel te schrijven zijn. Daar kan men niet scherp genoeg protest tegen aantekenen, zegt hij; alleen maar, hier voelt men dikwijls aan, wat men niet met de stukken bewijzen kan.

Het komt ook voor, dat men met groote woorden en gewichtige zinnen een uitgave stempelt, die men wantrouwt, omdat . . . ja, waarom! Zoo heb ik me onlangs geërgerd aan een recensie van de prachtboekjes Toen en Nu van de bekende auteurs Van de Hulst en Huizenga, die niet objectief werden genoemd, omdat het aan de auteurs gelukt is — zeldzame gave — om het verleden heel dicht bij het kind te brengen, om het kind te doen in-leven in de historie, waarin het echt-menschelijke onmiddellijk contact heeft met de kinderziel, die de fijne sentimenten aanvoelt.

Dan moet je Van de Hulst kennen en zoo'n kritiek lezen.

Er is in de brochure van Dr. De Jong veel, dat tot nadenken dwingt; hij heeft de dingen scherp durven belijnen.

Maar heeft hij niet te veel willen bewijzen?

De eerste eisch bij een letterkundig werk moet zijn duidelijkheid. Jawel, maar hier zijn we alweer in de wereld der betrekkelikheden. Wanneer is iemand duidelijk? Duidelijk moet het bewijs zijn eener meetkundige stelling, maar bij poëzie en proza-lezen werken nog andere dan louter-verstandelijke factoren. Was Potgieter duidelijk? En was zijn werk literair of niet? Geel, dien men wel den prozahervormer van de negentiende eeuw heeft genoemd, zei indertijd, dat letterkundig werk niet *lijden* mocht aan duidelijkheid. De lezer moest maar leeren nadenken en zich inspannen, om achter de bedoeling van den schrijver te komen.

We zouden kunnen zeggen: een auteur moet allereerst duidelijk zijn voor zichzelf. Of hij het zijn zal voor anderen, hangt mede van de ontwikkeling en de kunstgevoeligheid van die anderen af.

Cats is duidelijker dan Gorter en Tollens duidelijker dan Boutens. Dat vindt Dr. De Jong en nu moeten we Cats boven Gorter stellen en Tollens boven Boutens.

Wel zeker! Maar daar zullen we toch nog even mee wachten.

We mogen gerust onze oude dichters weer ter hand nemen, zegt hij.

O, ja, asjeblijft — de mooie Middeleeuwsche geestelijke poëzie en romancen; Vondel, Hooft, Revius, Dullaert, Da Costa, enz., enz.

Maar we zullen bij de oude dichters ook onderscheiden, net zoo goed als bij de nieuwe.

ZOekt eerst het Koninkrijk Gods

Onze geliefde Koningin heeft in haar leven getoond, dit woord des Heeren te kennen en te behartigen. De hoogere belangen hebben bij haar altijd de eerste plaats gehad.

Een der laatste foto's, van Hare Majesteit Wilhelmina genomen, geeft ons dit in beeld. Niet alleen bezoekt onze Koningin gersgeld de Kerk, om er met de schare te danken, te bidden, te luisteren naar Gods Woord, maar zij schaamt zich ook niet, den Bijbel zichtbaar met zich te dragen.

Onze God zegene de geliefde Vorstin, die voor zichzelf de besliste keuze deed, en niet alleen aan haar dochter, maar ook aan haar volk zulk een goed voorbeeld geeft! Wij wenschen haar op haar aanstaanden verjaardag het beste toe naar lichaam, ziel en geest!

Gróót is het voorrecht van een volk, dat hooggeplaatste personen heeft, die in geloof en godsvrucht wandelen; die zich met al wat aan hun is toevertrouwd, in de handen leggen van den Hemelschen Vader!

☒ En dan gun ik van harte Tollens' rijmelarijen, die „tranen droogwischen" en „het nat van borrelende bellen op de koonen van schoonen droog kussen" en dito-poëzie van een anderen dichter (!) die Tollens overtreft en „zijn (dicht)ader rotsen laat braken uit haar kaken" — dan gun ik van harte dien onzin aan den schrijver der brochure. Geef mij dan Gorter en Boutens maar.

Natuurlijk — men moet niet overdrijven.

Het is dwaasheid, om te zeggen, dat een dichter geen termen zou mogen gebruiken, die een ander al gebruikt heeft. Al grijpt een dichter naar een woord dat honderdmaal gebruikt is, dan kan hij toch oorspronkelijk zijn, als dit woord maar in zijn werk de persoonlijkste gedachte, het eigenste gevoel weergeeft.

Maar wat de tachtigers cliché noemden, was toch wat anders.

Trouwens, Dr. De Jong haalt nog wel uit het tijdschrift *Het Woord* dat vers van Demets aan. Allemaal gewone woorden op het slot na, maar in het verband beschouwd, ook allemaal origineele grepen.

Ten slotte nog een bedenking tegen zijn beschouwing van Vondels Rei van Burchzaten.

De hoofdstelling, dat de liefde tusschen man en vrouw oprechter zou zijn dan eenige andere, zegt hij, valt sterk te betwisten. „De liefde van een moeder voor haar kind zal er toch zeker niet voor onderdoen."

Vondel zou dus de huwelijksliefde ten koste van de ouderliefde hebben overschat.

Niets is minder waar.

Me dunkt, dat Vondel wel kende de kracht der ouderliefde, die bij den dichter op zware proef is gesteld.

Maar ten eerste beteekent het woord oprecht hier hetzelfde als *echt* en dan zegt Vondel niet, dat de liefde van man tot vrouw en omgekeerd oprechter is dan eenige andere, maar doet hij de oratorische vraag, of er ergens een trouw is, die deze te boven gaat.

Een al te nuchtere beschouwing op kunstgebied kan tot wonderlijke conclusies leiden. O.a. tot deze, dat bij de rangschikking van de genres der dichtkunst het leerdicht nummer één zou zijn. We zullen eerst hebben te overwegen of het leerdicht strikt genomen wel poëzie is. Hier hangt alles af van de beantwoording der vraag, wat men onder poëzie verstaat. Een vraag, die men, naar 't schijnt, telkens weer stellen moet. A. L. V. H.

JAN VAN DE WAL

☒ **G**A JULLIE DAN ALTEMAAL RUSTIG IN 't zand zitten en laat niemand me dan in de rede vallen"

Het oude mannetje met z'n tandelloozen mond hurkt neer in 't zand en zet den trommel, dien hij op z'n rug droeg, voor zich neer.

„Nu eerst „De Prins," Jan," roepen we.

„Nee," zegt Jan, „eerst moeten jullie luisteren, wat de menschen me over de weerplantjes schreven," en we krijgen een vijftigtal brieven en briefkaarten te zien, met dankbetuigingen.

„Luisteren jullie nou goed? Nee, dat juffie daar mag niet lachen, 't is heelegaar niet om te lachen."

Als we allemaal rustig zijn, begint Jan z'n relaas op te dreunen.

„De Prins" van 17 Februari 1907, waarin m'n portret voorkomt, schrijft:

„In 1904 ontdekte een eenvoudige plattelandsbewoner, Jan van de Wal (dat ben ik, met permissie) voor het eerst, dat zich onder het zewier, dat aanspoelde, een

plantje bevond, dat op merkwaardige wijze reageerde op den toestand van het weer. Hij zette genoemd plantje in een flesch met water en zag toen, dat . . ." enz. enz. De oude man zegt het heele relaas op, zonder dat we hem onderbreken, want dan is hij de kluts kwijt.

Dan laat hij z'n plantje zien, leest de beschrijving voor, van een stukje papier en we koopen er een paar.

„Selle jullie nou niet boos zijn, als ik een liefdewerk ga doen?" — „Natuurlijk niet, Jan." — „Nou, al die niet hebben gekocht, krijgen een plantje cadeau."

Zooals iederen avond vragen we weer: „Kan je daar nou van leven, Jan?" En Jan geeft 'tzelfde antwoord:

„De mensch kan bij brood alleen niet leven, dat weten jullie hè, daar praten we niet meer over."

„Hoe is 't met Jaantje, Jan?" (Jan kan 't met Jaantje, z'n vrouw, bijster slecht vinden.)

„We doen nou zaken, we praten over weerplantjes en niet over Jaantje . . . Dag, dâag, dag Nellie," dit tegen een voorbijgangster.

„We praten over weerplantjes, dan moet je niet ineens tegen Nelly schreeuwen," zegt één van ons.

„Neem me niet kwalijk," zegt Jan, „maar ik kan om één wijf, niet alle wijven haten."

In z'n oude oogen komt een brutale flikkering en hij stopt een veel te groote pruim tabak in z'n mond.

„Moet je niet eens naar huis, Jan, 't is al tien uur."

„We praten niet over huis, we doen nou zaken, 'k heb voor jullie allemaal nog een paar mooie schelpen,

„krukels." Weten jullie wat krukels zijn?"

„Jan, Jan van de Wal," roept een schelle vrouwenstem.

„Daar hei je d'r," zegt Jan en nijdig spuwt hij de toch nog bijna versche pruim op het zand, Inderhaast pakt hij z'n rommel in, en mopperend, dat vrouwen *in* huis hooren en niet er buiten, slentert hij naar huis.

— — — — —
Jaantje, Jaantje, z'n portret staat in „De Prins" van 17 Febr. 1907, en in 1923 schreef De Nieuwe Rotterdammer over denzelfden Jan van de Wal, dat was hij met permissie, en hij heeft wel vijftig brieven en briefkaarten met dankbetuigingen voor z'n weerplantjes, waarom kan jij hem nou alleen niet waardeeren?

A. M. EMOUS
De Koog, Texel.

☒ Europa's jongste vorst,
Zijne Majesteit koning Michaël van Roemenië